

ÖVERTORNEÅ
KOMMUN

Biblioteksplan
2025–2028

Dokumenttyp	Ärendenummer	Fastställt	Giltighetstid
Plan	2024/306	2024-12-16,	2025–2028
Dokumentansvarig Bibliotekschef	Tidigare reviderad	Beslutsinstans KF § 87	Dokument gäller för Tornedalens bibliotek, Nordkalottbiblioteket

Innehållsförteckning

1. TORNEDALENS BIBLIOTEK	4
1.1. INTRODUKTION.....	4
1.2. STYRANDE OCH RÅDGIVANDE DOKUMENT	4
1.3. BIBLIOTEKEN I NORRBOTTEN	5
1.4. LÄSFRÄMJANDE VERKSAMHET.....	7
1.5. BIBLIOTEKET SOM MÖTESPLATS.....	7
1.6. TORNEDALENS BIBLIOTEK OCH SKOLAN	8
2. NORDKALOTTBIBLIOTEKET	9

1. Tornedalens bibliotek

1.1. Introduktion

Kommunens bibliotek ska vara en del av samhällets utveckling med medborgarna i fokus. Biblioteket ska vara en mötesplats som väcker kunskapsörst och ger förutsättningar för kritiskt tänkande. Vi ska skapa möjligheter för alla som vill upptäcka litteratur och kultur. Med vårt engagemang, läsfrämjande och läsinspirerande arbete växer förståelsen i samhället vilket leder till trygghet och gemenskap. Vi ska vara en mötesplats, en kunskapskälla, en utsträckt hand och en bro in i ett sammanhang.

Biblioteksplanen gäller 2025–2028. Folkbiblioteket i Övertorneå kommer under tiden för denna biblioteksplan att lägga sin huvudfokus på läsfrämjande verksamhet och att fortsätta arbeta med biblioteket som en attraktiv mötesplats för medborgarna i Övertorneå kommun. Övertorneå kommun är förvaltningskommun för både meänkieli och finska och på biblioteket arbetar vi för att båda språken ska finnas representerade i såväl litteratur, skyltar och verksamhet när det är möjligt. Biblioteket arbetar också aktivt med att synliggöra nationella minoriteter och urfolket samerna genom att till exempel uppmärksamma viktiga högtidsdagar.

Bibliotekets verksamhet handlar inte främst om böcker utan om kunskap för människor. Vi vill därför tillhandahålla kunskap och litteraturupplevelser som gör att människan och samhället växer.

1.2. Styrande och rådgivande dokument

Utöver främjande av läsning och bildning ska bibliotekets verksamhet enligt Bibliotekslagen (2013:801) vara anpassad efter användarnas behov och även verka för det demokratiska samhällets utveckling. Det innebär att biblioteket ständigt måste förändras i takt med samhällets utveckling. I samhället i stort pågår just nu en digital transformation och biblioteket arbetar för att erbjuda tjänster, såväl fysiska som digitala, för att nå en bred allmänhet.

Biblioteket ska enligt lagen ägna särskild uppmärksamhet åt barn och ungdomar, personer med funktionsnedsättning, de nationella minoriteterna och urfolket samerna, samt personer som har annat modersmål än svenska. Biblioteket ska därutöver vara tillgänglig för alla. Enligt samma lag ska biblioteket även verka för att öka kunskapen om hur informationsteknik kan användas för kunskapsinhämtning, lärande och delaktighet i kulturlivet.

Kommuner och regioner ska enligt ovan nämnda lag anta biblioteksplaner. Målen i biblioteksplanen knyter an till Övertorneå kommuns övergripande vision, värdegrund och mål.

Språklagen (2009:600) säger att det offentliga ska skydda och främja de nationella minoritetsspråken, och att den som tillhör en nationell minoritet ska få möjlighet att lära sig, utveckla och använda sitt nationella minoritetsspråk. Lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk (minoritetsspråklagen) (SFS 2009:724) beskriver vilka rättigheter som judar, romer, samer, sverigefinnar och tornedalingar har i hela landet och inom de speciella förvaltningsområdena för finska, meänkieli och samiska.

Lagen säger att de nationella minoriteternas möjligheter att behålla och utveckla sitt språk och sin kultur ska främjas. Barns utveckling av en flerkulturell identitet och användning av det egna minoritetsspråket ska särskilt prioriteras. Revitalisering av språken och den kulturella identiteten är central i arbetet (Skanna QR-koden för att läsa Bibliotekslagen på riksdagen.se).

Unesco:s internationella folkbiblioteksmanifest kan betraktas som en förlängning av FN:s mänskliga rättigheter. Med erfarenheter från Andra världskrigets övergrepp kom de mänskliga rättigheterna år 1948 där det slås fast att det är en mänsklig rättighet att fritt söka information. Året efter kom det första internationella folkbiblioteksmanifestet. I manifestet fastläggs att "Medborgarnas egna deltagande i utvecklingen av demokratin är beroende av en fullgod utbildning samt en fri och obegränsad tillgång till kunskap, tankar, kultur och information." Folkbiblioteket är en absolut grundförutsättning för att medborgare fritt och obehindrat ska få tillgång till allsidig litteratur och information för att självständigt kunna göra ett ställningstagande och få fullgoda möjligheter till ett livslångt lärande och kulturell utveckling. På detta sätt är folkbiblioteket en viktig demokratisk drivkraft mot övergrepp och för fred. Det svenska biblioteksväsendet idag är tyvärr ingen självklarhet och manifestet spelar fortfarande en stor roll för att försvara våra fri- och rättigheter genom bibliotekets viktigaste uppgifter: läskunnighet, information, utbildning och kultur. (Svensk biblioteksörening och svenska Unescorådet, 2014)

FN:s konvention¹ om barnets rättigheter eller Barnkonventionen som den också kallas, är grunden för det viktiga arbetet att låta barn vara barn utifrån sina egna förutsättningar. Barnkonventionen blev lag i Sverige den 1 januari 2020 och syftar till att ge barn oavsett bakgrund rätt att behandlas med respekt och få komma till tals. Konventionen föreskriver att alla barn har lika värde och ska ha rätt till information och kunskap som ska ge förståelse och respekt för de mänskliga rättigheterna. I det ingår att alla barn som tillhör en minoritet har rätt till sitt språk och sin kultur. Alla barn ska kunna delta oavsett eventuella funktionsnedsättning. Alla barn har rätt till yttrandefrihet, tankefrihet och religionsfrihet. De ska även ha tillgång till information som påverkar dem själva och deras familjer. Alla barn har likaså rätt att veta vad som sker på den plats de bor på och vad som händer i världen. Alla barn har rätt till kultur och aktiviteter på fritiden. Genom folkbiblioteket ska varje barn ges möjlighet att ta tillvara sin rätt och att utveckla sina fulla möjligheter.

Övriga konventioner som biblioteksverksamheten utgår ifrån är Kvinnokonventionen (CEDAW) samt FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

1.3. Biblioteken i Norrbotten

Folkbiblioteken i Norrbotten delar biblioteksdatasystem och katalog för att erbjuda ett gemensamt utbud av medier. Låna här, lämna där - innebär att norrbottningarna kan låna och återlämna vid valfritt folkbibliotek i regionen. I den gemensamma katalogen finns över en miljon pappersböcker, ljudböcker, e-böcker och andra medier. Boktransporter samordnas mellan kommunerna. Bibblo.se och Polarbibblo är Biblioteken i Norrbottens gemensamma webbplatser. Polarbibblo är bibliotekens

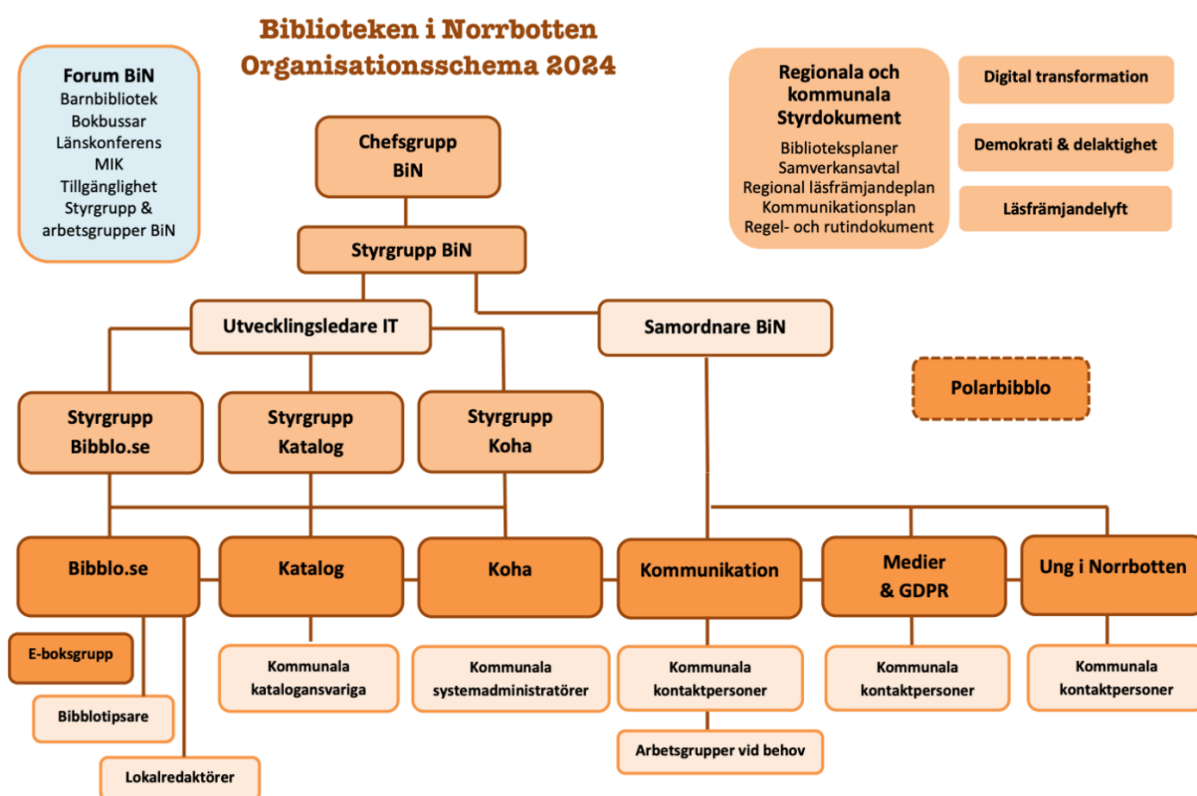
¹ FN:s konvention om barnets rättigheter. Tillgänglig: <https://unicef.se/barnkonventionen>.

barnwebb. Här får barn göra sin röst hörd genom att rita, skriva berättelser, dikter och skicka in boktips. På Bibblo.se finns digitala bibliotekstjänster, såsom e-böcker och databaser. Här finns också inspiration, boktips, evenemang på biblioteken och mycket annat.

Genom vårt samarbete förbättrar och utvecklar vi bibliotekens tjänster och erbjuder likvärdig service till alla invånare i Norrbotten. Vårt arbete utgår ifrån Bibliotekslagen och våra gemensamma planer:

- Bibliotekslag (2013:801)
- Regional biblioteksplan
- Regional läsfrämjandeplan
- Årlig Kommunikationsplan

Biblioteken i Norrbotten har en gemensam organisation för samarbetet (Se Figur 1 för detaljer).

Figur 1: Organisationsschema Biblioteken i Norrbotten

1.4. Läsfrämjande verksamhet

Biblioteket ska verka läsfrämjande och arbeta för att underlätta vägen fram till läsning, litteratur och kultur. Kulturrådet definierar läsfrämjande som följande åtgärder²:

- Ta bort hinder för läsning och öppna vägar till litteratur
- Bidra till att människor kan utveckla alla sina språk
- Stärka läsarens självförtroende och läsaridentitet
- Öka tillgången till en mångfald av litteratur på olika språk och i olika format för läsare i alla åldrar
- Ge fler möjligheter till en konstnärlig upplevelse genom litteratur.

Genom att biblioteket fokuserar på olika målgrupper med olika behov kan vi skapa möjligheter för den enskilda individen. Det är av stor vikt att tillhandahålla aktuell litteratur såväl som att ha en bredd i vårt utbud för att invånarna i Övertorneå kommun ska känna lust att läsa och skaffa ny kunskap. Tjänsterna som till exempel Postboken, Pop-up bibliotek, och Boken kommer är exemplar på hjälpmedel för att öka jämlikheten i kommunen. Postboken innebär att invånarna i kommunens byar kan få böcker hem till sin brevlåda. Pop-up bibliotek innebär att biblioteket kommer in i byar för att möta låntagare på deras plats och Boken kommer är böcker som levereras hem till låntagare som inte har möjlighet att ta sig till biblioteket på egen hand. Vi informerar om att biblioteket tillhandahåller tillgängliga medier, köper in medier på andra språk än svenska, inklusive finska och meänkieli och de övriga nationella minoritetsspråken. Biblioteket arbetar även för att underlätta distansstudier för kommunens invånare i den mån det är möjligt genom att tillhandahålla kurslitteratur genom inköp eller fjärrlån.

Biblioteket vill börja det läsfrämjande arbetet med kommunens yngsta invånare och samarbetar därför med både BVC, Familjecentralen samt förskolorna i kommunen för att nå så många barn och föräldrar som möjligt.

1.5. Biblioteket som mötesplats

Biblioteket ger plats för möten – verkliga och fiktiva. Vi vill under denna tidsperiod utveckla och aktivera biblioteket som mötesplats. Redan idag är biblioteket en mötesplats och ett öppet rum i Övertorneå kommun som medborgarna kan besöka. På biblioteket varvas fakta med fantasi och besökarna ska både känna sig hemma, kunna få nya upplevelser eller hitta en plats för en paus. På biblioteket ska det finnas möjlighet att möta andra men även möjliggöra det enskilda besöket för att uträtta sina ärenden. Biblioteket arbetar för att vara både ett rum för lärande, inspiration, skapande och möten där vi önskar ge besökarna både upplevelser, möten samt redskap för egenmakt och innovation.

Meröppet skapar möjligheter för de besökare som inte hinner under öppettiderna och används för att aktivera biblioteket även när personalen inte är på plats. Biblioteket arbetar med att utveckla den utåtriktade verksamheten för att locka både gamla och nya besökare till biblioteket. Till exempel vill vi fortsätta med Pop-up bibliotek och barn- och familjeverksamhet. Vi vill erbjuda aktiviteter för barn och unga för att öka förutsättningarna för eget skapande, exempelvis aktiviteter under skolloven eller på

² Kulturrådets handlingsprogram för Läsfrämjande, 2019

lördagar, samt erbjuda evenemang för vuxna som väcker besökarens läslust, kunskapsörst och lust att delta i samhällets utveckling. Inför Lyckodagen 2024 kom det fram att barnen önskade mer tid med sina föräldrar, och biblioteket fortsätter därför att se till att erbjuda möjlighet att nyttja biblioteket som en plats att läsa, pyssla och spela spel.

Biblioteket i Övertorneå är ett integrerat digitalt och fysiskt bibliotek. Bibliotekspersonalen bistår besökarna för att underlätta i digitala frågor och verkar för att minska det digitala utanförskapet.

1.6. Tornedalens bibliotek och skolan

Eleverna i grundskolan, anpassad grundskola, sameskolan, gymnasieskolan, anpassad gymnasieskola och ska ha tillgång till skolbibliotek, vilket regleras i 36§ Skollagens andra kapitel (2010:800).

Kravet gäller såväl offentliga som fristående skolor. Det är huvudmannen som ansvarar för att eleverna har tillgång till skolbiblioteket. Rektor har ansvar för skolans resultat med ett särskilt ansvar för att "skolans arbetsmiljö utformas så att alla elever, för att själva kunna söka och utveckla kunskaper [...] får tillgång till och förutsättningar att använda läromedel av god kvalitet samt andra lärverktyg för en tidsenlig utbildning, bland annat skolbibliotek och digitala verktyg". (Lgr 11, kap. 2.8, Rektorns ansvar.)

Tornedalens bibliotek jobbar utifrån Skolinspektionens tolkning av lagen, vilket innebär bland annat att:

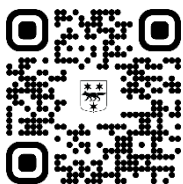
- Eleverna har tillgång till ett skolbibliotek i den egna skolenhetens lokaler eller på rimligt avstånd från skolan som gör det möjligt att kontinuerligt använda biblioteket som en del i elevernas undervisning för att bidra till att nå målen för utbildningen.
- Biblioteket omfattar böcker, facklitteratur och skönlitteratur, informationsteknik och andra medier.
- Biblioteket är anpassat till elevernas behov för att främja språkutveckling och stimulera till läsning.
- Skolbiblioteket används som en del i undervisningen för att stärka elevernas språkliga förmåga och digitala kompetens samt utgör ett stöd i elevens lärande och utveckling.

Skolbiblioteket ingår därtill i det allmänna biblioteksväsendet som enligt Bibliotekslagen ska "främja litteraturens ställning och intresset för bildning, upplysning, utbildning och forskning samt kulturell verksamhet i övrigt". (2013:801, 2§)

Det finns sedan 2024-08-01 en överenskommelse mellan Kommunledningsförvaltningen och Barn- och utbildningsnämnden (BUN) i Övertorneå kommun angående biblioteksservice given av Tornedalens bibliotek till BUN tillhörande skolformer. Tornedalens bibliotek är ett integrerat folk- och skolbibliotek, där folkbiblioteket är lokaliserat till en skola och fungerar också som ett skolbibliotek för alla kommunala skolor både genom att tillhandahålla litteratur och en del verksamhet. Detta samt mål och uppföljning regleras i överenskommelsen.

2. Nordkalottbiblioteket

Nordkalottbiblioteket är ett specialbibliotek med litteratur från Nordkalotten, dvs. norra Sverige, Finland och Norge ovanför 65:e breddgraden med särskilt fokus på litteratur om Tornedalen, Tornedalingar och på meänkieli. Biblioteket är ett referensbibliotek och lånar inte ut böcker. Det material som återfinns på Nordkalottbiblioteket är av stort kulturhistoriskt värde och i den så kallade Svenssonska samlingen återfinns bibliotekets äldsta bok, Manuale Lapponicum, en samisk kyrkohandbok från 1648. Stora delar av samlingen finns tillgänglig på Umeå Universitets webbplats för digitala samlingar (Skanna QR-kod för att bläddra i samlingen). Bibliotekets litteratur är registrerad i den nationella databasen LIBRIS och är därmed sökbara på internet.

Nordkalottbiblioteket har också omfattande arkivmaterial i form av ljudinspelningar bevarade i olika arkiv i Sverige och Finland. Detta ljudmaterial utgör en unik del av Tornedalens historia på grund av att meänkieli i hög grad utvecklats i muntlig tradition. Nordkalottbiblioteket sköter också en digital bildsamling.

Nya lösningar för att tillgängliggöra Nordkalottbibliotekets digitaliserade material kommer att utredas och genomföras enligt tillgängliga resurser.

Under 2021–2023 har Nordkalottbiblioteket enligt uppdrag från Kungliga biblioteket etablerat ett nationellt resursbibliotek för meänkieli. Från och med 2024 har Nordkalottbiblioteket ett fortsatt uppdrag att bibehålla och förvalta resursbiblioteket med ett årligt anslag som söks från Kungliga biblioteket. Arbetet styrs av uppdragsbeskrivningen som årligen lämnas av Kungliga biblioteket.